

Мср Тамара Младеновић, асистент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-5653-8083

Изворни научни рад
УДК: 351.774.7:373.3(497.11)
DOI: <https://doi.org/10.46793/7623-154.413M>

ОБАВЕЗНА ВАКЦИНАЦИЈА ДЕТЕТА КАО УСЛОВ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА ФОРМАЛНО ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ*

Резиме

У раду је анализирано решење законодавства Републике Србије које је формално успоставило обавезу вакцинације деце као услов за похађање основне школе и одговарајуће санкције за родитеље у случају неиспуњења обавезе, али истовремено омогућило упис деце у основне школе без спроведене имунизације. Овиме је домаћи законодавац креирао сукоб одредаба Закона о заштити становништва од заразних болести из 2016. године, који предвиђа обавезну имунизацију и Закона о основном образовању и васпитању који гарантује право детета на образовање без било каквих додатних услова. Осим тога, поменуто условљавање остваривања права детета на формално основно образовање у супротности је и са правилима Конвенције УН о правима детета.

Иако су правила о обавезној вакцинацији у складу са правом детета на живот, опстанак и развој, као и његовим правом на највиши расположиви стандард здравља, условљавање уписа у основну школу обавезним вакцинама доводи до потенцијалног сукоба са правом на образовање. Међутим, премда је вакцинација прописана као обавезна, а њен изостанак санкционисан, пракса у Републици Србији показује да се деца, упркос невакцинисаности, уписују у основну школу, чиме се избегава стварна могућност украђивања права детета на образовање или примена мере лишења родитељског права. Анализа у оквиру рада обухвата међународне стандарде, укључујући и праксу Европског суда за људска права, те посебно разматрање како се обавезна имунизација детета уклапа у шири концепт права детета на заштиту здравља, права на образовање и дужности родитеља у домену старања о детету.

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

Кључне речи: обавезна вакцинација, основно образовање, родитељска аутономија, најбољи интерес детета, јавно здравље.

1. Увод

„Човек није у потпуности одговоран ако осећа одговорност искључиво за сопствено постојање, а не и за постојање других, за будућност човечанства. Слобода је у опасности да се изроди у пуку самовољу ако се не живи кроз одговорност“¹ мисао је аустријског психолога и филозофа Виктора Франкла (*Viktor Frankl*). Као неко ко је преживео најстрашније облике људске патње, он на изузетно снажан начин описује суштину јавног здравља, односно питање где престаје индивидуална слобода, а почиње друштвена одговорност. Јавно здравље представља скуп знања, вештина и активности усмерених на унапређење здравља, спречавање и сузбијање болести, продужење и побољшање живота путем организованих друштвених мера.² Дакле, оно не подразумева само лечење болести, већ систем превентивних мера које имају за циљ очување здравља читавог становништва. У домену мера које се предузимају ради превенције заразних болести императив солидарности је најјасније видљив. Стога, обавезна вакцинације деце представља колективни интерес друштва једнако колико и интерес конкретног детета.³

Вакцинација као модерна пракса јавног здравља проистекла је из рада доктора Едварда Џенера (*Edward Jenner*) који је открио вакцину против малих богиња 1796. године.⁴ Убрзо након овог револуционарног открића почели су се примењивати масовни програми вакцинисања у већини развијених држава, које су озбиљно схватиле вредност стварања колективног имунитета.⁵ Од појаве првих облика имунизације у 18. веку, па до савремених програма заштите деце од заразних болести, вакцинација је постала стуб превентивне медицине и предуслов стабилности здравствених система. Осим тога, у њој не треба видети искључиво превентивну медицинску меру, већ израз солидарности.

У оквиру анализе неспорне улоге вакцинације у процесу унапређења јавног здравља, нарочиту пажњу заузима питање обавезне вакцинације деце, будући да она представљају најважнији сегмент превентивне заштите становништва. Разлог таквог усмеравања лежи у чињеници да су деца, као

¹ Frankl, V., *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy*, Fourth Edition, Bacon Press, 1992, стр. 58.

² Видети: чл. 2, ст. 2. Закона о јавном здрављу (Сл. гласник РС, бр. 15/2016).

³ Влашковић, В., *Имунизација деце против малих богиња са аспекта права детета и вршења родитељског права*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 9, Крагујевац, 2018, стр. 283.

⁴ Hodge, J., Gostin, L., *School Vaccination Requirements: Historical, Social, and Legal Perspectives*, A State of the Art Assessment of Law and Policy, 2002, стр. 4.

⁵ Туцак, И., *Ограничења аутономије у јавном здрављу: обавезно вакцинисање деце*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2016, стр. 622.

посебно рањива група, истовремено и најподложнија тешким облицима заразних болести, али и кључни фактор спречавања њиховог ширења у заједници. Услед тога, систем имунизације деце постаје централна тачка јавноздравствене политике готово свих модерних држава. Сврха обавезне имунизације деце стога је јасно видљива и двострука. Она служи заштити здравља појединачног детета од тешких и потенцијалног фаталних обољења и заштити шире друштвене заједнице од епидемија које имају тенденцију брзог проширивања у условима недовољне покривености вакцинама. Управо из тог разлога држава преузима активну улогу у прописивању обавезне имунизације и спровођењу процедура праћења статуса вакцинације деце. Вакцине прописане као обавезне нису изабране произвољно, већ представљају резултат вишестепеног епидемиолошког истраживања, процена ризика и доказа који потврђују да поједине болести, попут малих богиња, заушака, рубеле, великог кашља, дифтерије и дечије парализе представљају најозбиљнију претњу по здравље детета. Обавезна вакцинација је развијена као одговор државе на болести са високим степеном заразности и озбиљним компликацијама, у циљу обезбеђења стабилног нивоа колективног имунитета и заштите читаве популације, укључујући оне који због медицинских контраиндикација не могу бити вакцинисани.

Савремени покрети против вакцинације деце своју највећу експанзију доживљавају крајем прошлог века након објављивања, сада већ дискредитоване студије британског гастроентеролога Ендрјуа Вејкфилда (*Andrew Wakefield*) у медицинском часопису *Lancet*.⁶ На основу истраживања које је обухватило само дванаесторо деце и било методолошки крајње проблематично, Вејкфилд је тврдио да постоји повезаност између ММР вакцине, односно вакцине против малих богиња, заушака и рубеле, и појаве аутизма код деце.⁷ Премда је касније утврђено да су подаци не само научно нетачни, већ и фалсификовани, штета је већ била начињена. Медијска пажња коју је ова студија изазвала створила је широко распрострањени страх међу родитељима и допринела формирању покрета против вакцинисања. Овај покрет, заснован на неповерењу у институције, страху од медицинских интервенција и неразумевању епидемиолошких мера, постао је снажан фактор утицаја на ставове појединих родитеља о вакцинацији деце.

У Републици Србији преломни тренутак у овом погледу се догодио 2015. године када је доношењем Закона о изменама и допунама Закона о заштити становништва од заразних болести из 2004. године вакцинација деце први пут одређена као обавезна⁸, чија је и сама најава довела до протеста грађана.⁹

⁶ Wakefield, A., *Ileal-lymphoid-nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children*, *Lancet*, 351(9103)/1998, pp. 637-341.

⁷ Влашковић, В., *нав. чланак*, стр. 280. и 281.

⁸ Чл. 32. Закона о изменама и допунама Закона о заштити становништва од заразних болести (Сл. гласник РС, бр. 36/2015).

Законодавац је додатно заоштрио ситуацију када је новим Законом о заштити становништва од заразних болести (у даљем тексту: ЗЗСЗБ) усвојеним 2016. године увећао прекршајне казне за родитеље који одбију да подвргну дете обавезној вакцинацији и одредио ову вакцинацију као услов за боравак деце у предшколским и школским установама.¹⁰ Правилником о програму обавезне и препоручене имунизације становништва против одређених заразних болести прописана је обавезна ревакцинације деце пре уписа у први разред основне школе или изузетно током првог разреда основне школе вакцинама против дифтерије, тетануса, великог кашља, дечије парализе и обољења изазваних Хемофилусом инфлуенце тип б (*DtaP-IPV-Hib*) и вакцином против малих богиња, заушак и рубеле (ММР).¹¹ Имајући у виду општеприхваћени став да се колективни имунитет становништва обезбеђује укупним обухватом вакцинисаних од 95%, Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“ у свом Извештају о спроведеној имунизацији на територији Републике Србије за 2023. годину наводи да је исти и већи обухват *DtaP-IPV-Hib* вакцине достигнут у 12 округа, а ММР вакцине у само једном од 25 округа.¹² Као разлог оваквог стања у поменутом извештају се наводи утицај деловања антивакционог лобија и непоштовање предвиђених обавеза у погледу уредног вакциналног статуса за похађање предшколских и школских установа, али и колизија законских аката.¹³

Описана епидемиолошка слика, заједно са нормативним оквиром, отвара питање да ли је условљавање уписа у основну школу обавезном вакцинацијом детета легитиман циљ политике јавног здравља једне државе или представља прекомерно задирање у родитељску аутономију и приступ систему образовања. Ова проблематика стоји на раскршћу два изузетно важна права детета, прокламована Конвенцијом УН о правима детета (у даљем текст: КПД) из 1989. године¹⁴: права детета на највиши расположиви стандард здравља и права детета на образовање.

⁹ Ристивојевић, Б., *Ванредна обавезна вакцинација деце као услов за школовање у РС*, Зборник радова: Хармонизација српског и мађарског права са правом Европске уније, Нови Сад, 2022, стр. 204.

¹⁰ Видети: чл. 32, ст. 3, тач. 1. и чл. 85, ст. 1, тач. 6. Закона о заштити становништва од заразних болести (Сл. гласник РС, бр. 15/2016. 68/202 и 136/2020).

¹¹ Чл. 1. Правилника о програму обавезне и препоручене имунизације становништва против одређених заразних болести (Сл. гласник Р“, бр. 65/2020). Видети: *Календар обавезне имунизације у Републици Србији*, доступно на: <https://www.batut.org.rs/download/izdvajamo/Kalendar%20obavezne%20imunizacije%20u%20Republici%20Srbiji.pdf>, приступљено: 28.10.2025.

¹² *Извештај о спроведеној имунизацији на територији Републике Србије у 2023. години*, Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“, 2024, стр. 3.

¹³ *Исто*, стр. 4.

¹⁴ Конвенција је усвојена 1989. године у Њујорку од стране Уједињених нација. Она представља прекретницу у погледу заштите права деце и њиховог третмана као

2. Законодавни и практични аспекти обавезне вакцинације детета као услова за похађање основне школе у Републици Србији

Имунизација је превентивна мера заштите особа од заразних болести, најчешће применом вакцине. Спроводи се имунолошким средствима и може бити обавезна или препоручена.¹⁵ Наметање обавезе имунизације представља стратешку одлуку законодавца да јавно здравље третира као приоритет у односу на личну аутономију. ЗЗСЗБ из 2016. године обавезну имунизацију дефинише као „имунизацију лица одређеног узраста, као и других лица одређених законом, коју лице које треба да се имунизује, као ни родитељ, односно старатељ не може да одбије, осим у случају постојања медицинске привремене или трајне контраиндикације коју утврђује доктор медицине одговарајуће специјалности или стручни тим за контраиндикације“.¹⁶ Обавезна имунизација лица одређеног узраста управо се односи на имунизацију деце, према одговарајућем распореду и узрасту, а која се спроводи у складу са Правилником о програму обавезне и препоручене имунизације становништва против одређених заразних болести. У поређењу са решењима других држава, Србија је међу онима са највећим бројем обавезних вакцина за децу, чак 11.¹⁷ Осим повећања броја заразних болести против којих је вакцинација деце обавезна, новину ЗЗСЗБ из 2016. године представља и одређивање обавезне вакцинације као услова за похађање предшколских установа и основне школе или установа за смештај деце без родитељског старања, изузев у случајевима контраиндикација.¹⁸ Оваквом одредбом, политика обавезне вакцинације деце, осим досадашњег сукоба права детета на живот и највиши расположиви стандард здравља, права на заштиту телесног интегритета и права на личну слободу и слободу кретања, добија посве нову препреку у виду обавезе остваривања права детета на образовање. Дакле, држава свесно употребљава приступ образовању као полугу за спровођење мера јавног здравља.

У пракси, поступак утврђивања имунизационог статуса детета пред упис у први разред основне школе отпочиње у надлежној здравственој установи у

титулара права и субјекта односа који их се, на непосредан или посредан начин тичу. Видети: *Convention on the Rights of the Child*, UN General Assembly, New York, 20 November 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, p. 3.

¹⁵ Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *Compulsory or Recommended Vaccination: Legal Aspects of Children Vaccination Policies in Serbia*, International Scientific Conference „Globalisation and Law“, 2021, стр. 315.

¹⁶ Чл. 32, ст. 2. ЗЗСЗБ.

¹⁷ Видети: чл. 15, ст. 3. Правилника о имунизацији и начину заштите лековима (Сл. гласник РС, бр. 88/2017, 11/2018, 14/2018, 45/2018, 48/2018, 58/2018, 104/2018, 6/2021 и 66/2022). Тако, примера ради, у Италији број обавезних вакцина је четири, а у Француској две. У том смислу: Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *нав. чланак*, стр. 317.

¹⁸ Чл. 32, ст. 4. ЗЗСЗБ.

којој дете има изабраног педијатра. Законом је предвиђена обавеза уредног вођења медицинске документације о имунизацији¹⁹ која подразумева дужност здравственог радника да води картон имунизације детета и да родитељу, на његов захтев, изда потврду о извршеној вакцинацији. Ова потврда, која је саставни део извештаја о обављеном систематском прегледу најчешће садржи податке о томе које вакцине је дете примило, у којим терминима и да ли је вакцинисано, делимично вакцинисано или невакцинисано.²⁰ Изузетак од обавезне вакцинације може постојати у случају привремене или трајне медицинске контраиндикације. Привремена контраиндикација је најчешће последица акутног обољења, респираторне инфекције, повишене температуре или недавне хируршке интервенције. У таквим ситуацијама, педијатар у потврди назначавача да је вакцинација “у току”, што омогућава упис детета у школу, уз обавезу родитеља да накнадно изврше имунизацију када се здравствено стање детета побољша.²¹ Када је реч о трајним контраиндикацијама, ЗЗСЗБ изричито наводи да их утврђује лекар специјалиста одговарајуће гране медицине или специјализовани тим за контраиндикације.²² Обавеза провере имунизационог статуса приликом уписа у све врсте школа предвиђена је Правилником о имунизацији и начину заштите лековима. Премда је овим актом предвиђено да се провера састоји у пружању доказа надлежном лицу подношењем одговарајуће документације о свим претходним имунизацијама²³, у пракси школе електронским путем, а по службеној дужности, прибављају ову потврду од надлежне здравствене установе.²⁴

На територији Републике Србије основне школе уписују и децу која нису вакцинисана, уз упозорење родитељима да у догледном временском року ову

¹⁹ Чл. 37. ЗЗСЗБ.

²⁰ *Уочи уписа првака – школе између обавезне вакцинације и обавезног основног образовања*, РТС, 2024, доступно на: <https://www.rts.rs/vesti/srbija-danas/5383351/-uoci-upisa-prvaka---skole-izmedju-obavezne-vakcinacije-i-obaveznog-osnovnog-obrazovanja.html>, приступљено: 30.10.2025.

²¹ *Детаљан водич за упис деце у први разред: Који прегледи и вакцине су обавезни, како да закажете термин за тестирање*, 2023, доступно на: <https://www.025.rs/detaljan-vodic-za-upis-dece-u-prvi-razred-koji-pregledi-i-vaccine-su-obavezni-kako-da-zakazete-termin-za-testiranje/>, приступљено: 30.10.2025.

²² Чл. 32, ст. 2. ЗЗСЗБ.

²³ Чл. 24, ст. 3. Правилника о имунизацији и начину заштите лековима.

²⁴ *Детаљан водич за упис деце у први разред: Који прегледи и вакцине су обавезни, како да закажете термин за тестирање*, 2023, доступно на: <https://www.025.rs/detaljan-vodic-za-upis-dece-u-prvi-razred-koji-pregledi-i-vaccine-su-obavezni-kako-da-zakazete-termin-za-testiranje/>, приступљено: 30.10.2025.

обавезу испуне.²⁵ У ситуацијама у којима родитељи одбијају да вакцинишу дете из немедицинских разлога, домови здравља су дужни да о томе обавесте санитарне инспекторе, који затим покрећу поступке прописане одредбама ЗЗСЗБ.²⁶ Стога ће родитељи који одбијају да вакцинишу своје дете ипак моћи да га упишу у основну школу, иако је то законом забрањено. Једина последица таквих случајева јесте новчана казна која погађа родитеље.²⁷ Иста казна предвиђена је и законодавством Чешке Републике, која за родитеље који не желе да вакцинишу дете предвиђа новчану казну до 10.000 чешких круна.²⁸ Са друге стране, у Француској се одустало од кажњавања родитеља због непоштовања обавезне вакцинације, већ се инсистира на принципу школовања невакцинисане деце од куће.²⁹ Разлог за постојећи правни вакуум у домаћем правном поретку који у пракси омогућава упис невакцинисане деце треба пронаћи у чињеници да су у Србији на снази два закона која су у колизији, ЗЗСЗБ и Закон о основном образовању и васпитању³⁰.

3. Колизија законских норми и њене последице – сукоб права детета на највиши расположиви стандард здравља и права детета на образовање

Законски оквир у Републици Србији поставља јасне, али контрадикторне императиве. Сукоб између директне забране похађања основне школе невакцинисаном детету, прописане чл. 32. ЗЗСЗБ и обавезности основног образовања садржане у Закону о основном образовању и васпитању³¹ проблематичан је и са аспекта међународног права, али и уставноправне заштите у оквиру правног система Републике Србије. Наиме, реч је о правима детета гарантованих КПД: праву детета на најшири расположиви стандард здравља из чл. 24. и праву детета на образовање прокламованог чл. 28.³² КПД обавезује државе потписнице да истовремено осигурају обавезност и

²⁵ *Обавезно школовање деце, али и вакцинасање*, 2019, доступно на: <https://www.politika.rs/scc/clanak/246637/obavezno-skolovanje-dece-ali-i-vakcinisanje>, приступљено: 30.10.2025.

²⁶ *Закон о заштити становништва од заразних болести: Домови здравља су у обавези да обавесте санитарног инспектора уколико неко од родитеља не жели да вакцинише дете*, доступно на: <https://paragrafco.co.rs/dnevne-vesti/0902115/090215-stampa2.html>, приступљено: 30.10.2025.

²⁷ Чл. 85, ст. 1, тач. 6. ЗЗСЗБ.

²⁸ У литератури су присутни ставови да овако ниско постављена новчана казна нема никакву образовну функцију. У том смислу: Viček, V., *Compulsory Vaccination of Children – Medical and Legal Problems*, Cent Eur J Public Health, Vol. 32, No. 1/2024, стр. 60.

²⁹ Исто.

³⁰ Закон о основном образовању и васпитању (Сл. гласник РС, бр 55/2013).

³¹ Чл. 5, ст. 1. Закона о основном образовању и васпитању.

³² Видети: чл. 24. и чл. 28. КПД.

доступност основног образовања³³, али и услове за заштиту јавног здравља, укључујући превентивне здравствене мере попут имунизације. Комитет за права детета у свом Општем коментару бр. 15. наводи како Конвенција захтева од држава чланица да усвоје све одговарајуће законске, административне и друге мере за спровођење права детета на здравље, као и да се такве мере морају спроводити у складу са принципом најбољег интереса детета и без дискриминације.³⁴ Према томе, државе су обавезне увести и финансирати ефикасне програме имунизације, али истовремено осигурати да њихово спровођење буде у складу са другим правима детета. Законодавац Републике Србије се јавља као тумач најбољег интереса детета успостављањем обориве правне претпоставке да је обавезна имунизација у најбољем интересу детета одговарајућег узраста.³⁵ На овај начин првенство се даје не само праву детета на уживање највећег могућег стандарда здравствене заштите, већ и праву детета на живот, опстанак и развој.³⁶ Међутим, у контексту предвиђања обавезне вакцинације као услова за остваривање права на основно образовање у домаћем правном поретку поменути права немају апсолутни приоритет, будући да су гарантована прописима истог правног ранга. Из угла Закона о основном образовању и васпитању не постоји основ да се дете трајно онемогући да похађа школу због родитељског одбијања да се дете вакцинише. Следствено, иако ЗЗСЗБ предвиђа санкције против лица која одбијају обавезну имунизацију детета, спровођење те одредбе у пракси може бити неконзистентно.³⁷

Правна неусаглашеност приоритета између законски обавезног основног образовања и законски обавезне вакцинације детета у супротности је и са Уставом РС којим су ова права гарантована.³⁸ Као резултат тога, убрзо након

³³ Оправдање за овај приступ представља став према коме је основно образовање неопходно за развој детета и његову способност да ефикасно функционише у друштву. Инсистирањем да такво образовање буде обавезно, Конвенција заправо захтева да држава, родитељи или сама деца не дају приоритет опцијама које би биле штетне за развој детета. Видети: Courtis, C. Tobin, J., *Article 28: The Right to Education*, у: Tobin, J., *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2019, стр. 1086.

³⁴ *UN Committee on the Rights of the Child, General comment No. 15 (2013): On the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)*, CRC/C/GC/15 – para. 94.

³⁵ Влашковић, В. *нав. чланак*, стр. 284; Такође, Уставни суд Републике Хрватске одређује да вакцинисање деце није обавеза већ право које им је држава дужна осигурати на основу члана 24. КПД. Видети: *Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske*, NN 22/2014, U-I-5418/2008 i dr. od 30. siječnja 2014, тач. 6.3; Туцак, И., *нав. чланак*, стр. 636.

³⁶ *Исто*.

³⁷ *Вакцинација јесте обавезна за упис у први разред основне школе*, Истиномер, 2025, доступно на: <https://www.istinomer.rs/facebook-provere.vakcinacija-jeste-obavezna-za-upis-u-prvi-razred-osnovne-skole/>, приступљено: 04.11.2025.

³⁸ Видети: чл. 68. и чл. 71., ст. 2. Устава РС (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/221).

усвајања ЗЗСЗБ уследило је низ иницијатива Уставном суду Србије за оцену уставности чл. 32. ЗЗСЗБ који одређује обавезну вакцинацију деце. Међутим, веће Уставног суда је иницијативе одбацило као неосноване прилично опширним Решењем.³⁹ Веће Уставног суда је лако успело да одбаци иницијативу која се тичала питања односа обавезне вакцинације деце и њиховог права на образовање, будући да су њени подносиоци оспорили уставност наводне одредбе према којој се упис деце у школу условљава вакцинационим статусом, коју ЗЗСЗБ не садржи.⁴⁰ У случају да су иницијатори оспорили забрану боравка невакцинисане деце у школи, што ЗЗСЗБ заиста и предвиђа, Уставни суд би имао тежи задатак да докаже како право на здравље претеже у односу на право на образовање у тој мери да се претвара у обавезу на здравље.⁴¹

Када мере превентивне здравствене заштите задиру у приватни и породични живот, а нарочито када утичу на доступност образовања, државни органи више не могу бити једини тумачи људских права. Услед тога, неопходно је окренути се пракси Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) који је у последњој деценији обликовао јасне ставове по питању обавезне вакцинације деце. Случај Вавричка и други против Чешке (*Case of Vavříčka and Others v. The Czech Republic*) изазвао је толику пажњу јавности да су се у јавну расправу умешале и владе Француске, Савезне Републике Немачке, Пољске и Словачке, као и неколико невладиних организација.⁴² Пресуда у овом предмету донета је на основу представки шест подносилаца у којима су истакли да различите последице, од обавезе плаћања новчане казне до одбијања пријема детета у вртић, које су за њих или њихову децу проистекле из непоштовања законске обавезе имунизације нису биле у складу са правом на поштовање приватног живота предвиђеним чл. 8. Европске конвенције о људским правима. Премда нису оспоравали значај имунизације као питања од општег интереса и друштвене солидарности, изнели су ставове према којима мешање државе у њихово право на поштовање приватног живота није било пропорционално, а самим тим ни нужно у демократском друштву.⁴³

³⁹ Решење о одбацивању иницијативе, Уставни суд, ИУз-48/2016, 26. октобар 2017. године.

⁴⁰ Ристивојивић, Б., *нав. дело*, стр. 209; Ристивојевић, Б., *Када здравствена постане криминална политика: обавезна вакцинација у одлуци Уставног суда РС*, Crimen, бр. 3/2017, стр. 484.

⁴¹ Исто.

⁴² *Case of Vavříčka and Others v. The Czech Republic*, Application no. 47621/13 and 5 others, European Court of Human Rights, Strasbourg, 8 April 2021, para. 9.

⁴³ Исто, para. 34; Интересантно је да, у самој пресуди, ЕСЉП наводи спорно Решење Уставног суда Србије у оквиру дела који се тиче упоредноправног приказа судске праксе. Тако, он цитира став домаћег Уставног суда према коме се „условљавање боравка деце у установама образовања спроведеном имунизацијом не може довести у уставноправну везу са дискриминацијом у погледу права на образовање. Ово стога што

Наиме, у Чешкој Републици постоји општа обавеза имунизације деце против девет болести. Поштовање прописане обавезне вакцинације се не може физички спровести, али родитељи који не поступе у складу са обавезом могу бити кажњени новчаном казном, док се таквој деци онемогућава упис у предшколске установе, изузев оних који из здравствених разлога не могу бити вакцинисана.⁴⁴ ЕСЉП је оценио да ова мера представља мешање у право на приватни живот из чл. 8, али да је такво мешање оправдано, те да прописивањем обавезне вакцинације Чешка није прекорачила поље слободне процене које државе имају у области здравствене политике. Тиме је ЕСЉП још једном потврдио широко поље слободне процене држава када је у питању прописивање обавезне вакцинације деце, укључујући и последице за родитеље који одбијају вакцинацију.⁴⁵

У Републици Србији нису ретки случајеви у којима се невакцинисаној деци ускраћује упис и боравак у вртићима на основу чл. 32. ЗЗСЗБ.⁴⁶ Међутим, анализирана колизија два закона у овој области онемогућава примену овог члана на похађање основне школе. Држава је, суочена са могућим кршењем уставних гаранција које би изазвало искључивање невакцинисане деце из система обавезног основног образовања прибегла административном компромису. Стога, иако је формална забрана на снази, једина последица до које на основу ЗЗСЗБ у пракси може доћи јесте новчана казна за родитеља који одбија да вакцинише дете, чиме је санкција усмерена на родитеље као титуларе родитељског права, а не на дете које нема могућност одлучивања у конкретном случају.

обавезној имунизацији подлежу сва деца одређеног узраста, осим оних код којих је она из здравствених разлога контраиндикована, па како се ова обавеза једнако односи на све који су њоме обухваћени, то се онај ко одбије имунизацију, дакле не испуни прописану обавезу, не може сматрати дискриминисаним у односу на онога ко се подвргао тој обавези, јер они нису у истој или сличној ситуацији“. Видети: *Исмо*, пара. 124; Уставни суд Хрватске је сличног становишта, те наводи како условљавање уписа детета у предшколску установу доказом о обављеној вакцинацији није никаква дискриминација, већ механизам којим се осигурава заштита права деце на здравље. Родитељ који би невакцинисано дете уписао у предшколску установу би тим чином угрозио право на здравље свог детета и друге деце која похађају установу. *Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske*, NN 22/2014, U-I-5418/2008 i dr. od 30. siječnja 2014, тач. 6.3.

⁴⁴ *Исмо*, пара. 9.

⁴⁵ Слично становиште претходно је исказано у предмету Соломакин против Украјине (*Case of Solomakhin v. Ukraine*) 2012. године, када је ЕСЉП истакао да обавезна вакцинације представља пропорционални меру, оправдану разлозима заштите јавног здравља и потребом да се контролише ширење заразне болести. Видети: Драшкић, М., *Обавезна вакцинација деце: право пацијента или интерес јавног здравља?*, Анали Правног факултета у Београду, бр. 3/2018, стр. 19.

⁴⁶ Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., нав. чланак, 324.

4. Одбијање вакцинације детета између родитељске аутономије и несавесног вршења родитељског права у светлу домаћег законодавства

Принцип аутономије пацијента представља основ правила према коме је за предузимање медицинске мере неопходан слободан и информисани пристанак пацијента. Иако се ради о превентивној медицинској мери, предвиђање обавезне вакцинације двоструко ограничава право детета на пристанак.⁴⁷ Када је реч о вакцинама које дете прима пре поласка у основну школу оно због свог узраста није у могућности самостално дати изјаву о пристанку или одбијању ове медицинске мере. Стога, одлуку о вакцинацији у име детета доносе родитељи, односно старатељ детета у својству његових законских заступника.⁴⁸ Са друге стране, ова медицинска мера се, према решењу домаћег законодавства, може предузети и противно вољи пацијента, односно његовог законског заступника.⁴⁹ Мада су домаћи закони деценијама уназад предвиђали обавезну вакцинацију, тек је Закон о правима пацијената из 2013. године променио ставове пацијената и довео до повећаног одбијања обавезне вакцинације. Када би одбијали вакцинацију свог детета, родитељи би се најчешће позивали управо на чл. 15. Закона о правима пацијената, којим је гарантовано право на информисани пристанак као једно од основних права пацијента.⁵⁰ Редовно, пре обављања вакцинације, лекар је дужан да пружи детаљно обавештење родитељу или особи којој је поверено чување и образовање детета у циљу доношења потпуно информисане одлуке о подвргавању вакцинацији. Ово обавештење мора садржати податке о заразној болести која се спречава, могућностима њеног лечења, предностима имунизације за појединца и ширу јавност, информације о састојцима вакцине са назнаком броја серије, информације о почетку, трајању

⁴⁷ Влашковић, В., *нав. чланак*, стр. 285.

⁴⁸ Видети: чл. 19, ст. 1. Закона о правима пацијената (Сл. гласник РС, бр. 45/2013 и 25/2019 – др. закон); Hansl, N., Paul, K., “*That’s a tricky question*”: *perceptions of mandatory vaccination among parents and paediatricians in Austria*, Health Policy, 157/2025, стр. 2.

⁴⁹ Оправдање могућности вакцинације детета и против воље његовог законског заступника лежи у чињеници да би се у случају одбијања ове медицинске мере непосредно угрозио живот и здравље не само конкретног детета, већ и оних лица која се невакцинисана или непотпуно вакцинисана. Осим тога, поменута мера је изричито предвиђена законом, у складу са лекарском етиком. У том смислу: Влашковић, В., *нав. чланак*, стр. 286.

⁵⁰ Специфичност вакцина у односу на друге медицинске мере огледа се у томе што се оне примњују на здраве, а не на заражене, односно већ оболеле особе. Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *нав. чланак*, стр. 321; Сјеничић, М., Миљуш, Д., Миленковић, М., *Национални правни оквир којим се уређује област заштите становништва од заразних болести – усаглашеност са прописима Европске уније*, Правни живот, бр. 9/2016, стр. 326.

имунизационе заштите и плану вакцинације, као и о контраиндикацијама, могућим нежељеним ефектима и/или компликацијама.⁵¹

Питање одбијања вакцинације детета не може се посматрати искључиво кроз призму ограничавања права пацијента на информисани пристанак, јер оно суштински задире у границе родитељске аутономије и легитимно уплитање државе у породичне односе. Породични закон РС предвиђа право и дужност родитеља да се старају о свом детету⁵² и да му обезбеде најбоље могуће животне и здравствене услове за правилан и потпун развој⁵³, те је очекивано да ће они доносити одлуке које се тичу детета водећи рачуна о његовом најбољем интересу. Имајући у виду чињеницу да вакцине у појединим случајевима могу изазвати тешке нежељене реакције, родитељи се суочавају са дилемом и забринутошћу у вези са безбедношћу детета, водећи рачуна о његовој добробити.⁵⁴ Међутим, када је у питању прописивање обавезне вакцинације лица одређеног узраста већ је истакнуто како је сам законодавац одредио садржину најбољег интереса детета, ограничавајући појединце, односно законске заступнике да то чине у сваком конкретном случају. Иако се родитељ, у субјективном смислу, може водити уверењем да штити дете од ризика вакцинације, законодавац дефинише најбољи интерес детета у овом контексту одређујући обавезу предузимања наведене превентивне мере.

Неопходно је одредити и карактер родитељске одлуке о пристанку или одбијању вакцинације детета одговарајућег узраста. Домаће законодавство разликује одлучивање о питањима од уобичајеног значаја за дете од оних која битно утичу на живот детета, а која захтевају сагласност оба родитеља. У правној теорији је присутан став према коме је за вакцинацију детета довољна сагласност једног од родитеља, односно јединог родитеља који врши родитељско право.⁵⁵ Он се образлаже чињеницом да се вакцинација детета, макар и „спорном“ ММР вакцином, никако не може сматрати „већим медицинским захватом“ над дететом, које Породични закон наводи као пример питања које битно утиче на живот детета и за који би била потребна и сагласност родитеља који не врши родитељско право.⁵⁶ Међутим, прихватљивије је становиште како је ипак реч о једном таквом питању. Питања која битно утичу на живот детета могла би се одредити као питања поводом којих се доноси одлука која задире у право детета

⁵¹ Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *нав. чланак*, стр. 322.

⁵² Чл. 68. Породичног закона РС (Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015).

⁵³ Чл. 62, ст. 1. Породичног закона РС.

⁵⁴ Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *нав. чланак*, стр. 325; Међутим, постоје и други разлози који родитеље одвраћају од вакцинације деце, од секуларних или верских приговора до различитих митова, сујеверја и утисака да су вакцине непотребне. Тако, у САД-у чак 45 држава дозвољава да дете буде изузето од обавезне вакцинације из религијских уверења. У том смислу: Viček, V., *нав. чланак*, стр. 60. и 61.

⁵⁵ Драшкић, М., *нав. чланак*, стр. 15.

⁵⁶ Исто, стр. 16.

на живот, опстанак и развој на начин који може изазвати дугорочне последице на физички, морални или духовни интегритет детета, а које се тешко или уопште не могу изменити будућим радњама родитеља или одговарајућих лица која су донела првобитну одлуку.⁵⁷ Стога је приликом процене да ли одређена одлука родитеља има карактер питања која битно утичу на живот детета нагласак на последицама које би дата одлука могла имати по дете, а не на садржини питања о којима се одлучује.⁵⁸ Ово становиште прихвата чињеницу према којој имунизација детета не представља „већи медицински захват“ јер није инвазивна медицинска мера која значајно задире у психофизички интегритет детета.⁵⁹ Међутим, с обзиром на њене последице по живот, опстанак и развој детета одлука о пристанку или одбијању вакцинације би требало бити одлука оба родитеља, па и родитеља који не живи са дететом, под условом да није лишен родитељског права или права да одлучује о питањима која битно утичу на живот детета.⁶⁰ Хрватски Уставни суд истиче како је „ради заштите права детета на здравље оправдано родитељима ускратити избор вакцинације јер је право детета на здравље јаче од права родитеља на (погрешан) избор“.⁶¹ Осим тога, у законодавствима која условљавају упис или боравак у школама обавезном вакцинацијом одбијајући ову превентивну меру родитељ суштински ускраћује детету не само право на заштиту здравља, већ и право на образовање које Породични закон изричито наводи као питање које битно утиче на живот детета.⁶²

Наведено отвара дилему о могућности лишења родитељског права због одлуке родитеља да одбију обавезну вакцинацију детета. Према решењу домаћег законодавства, родитељ може бити потпуно лишен родитељског права уколико злоупотребљава или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права⁶³, док делимично лишење може наступити у случају несавесног вршења права и дужности из садржине родитељског права⁶⁴. Поред тога, самим законом

⁵⁷ Влашковић, В., *Одлучивање о питањима која битно утичу на живот детета према Породичном закону Србије*, Зборник радова: Породични закон – дванаест година после, Београд, 2018, стр. 205. и 206.

⁵⁸ Влашковић, В., *Имунизација деце...*, стр. 291.

⁵⁹ Исто.

⁶⁰ Исто.

⁶¹ *Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske*, NN 22/2014, U-I-5418/2008 i dr. od 30. siječnja 2014, тач. 6.3. Избр родитеља да не вакцинишу дете у ситуацији када су и они сами заштићени спорном вакцинсом је посебно парадоксалан. У том смислу: *Шта може да чека родитеље који одбију да вакцинишу дете? Стотине пријава већ је поднето, казне до 150.000 динара или одузимање деце*, 2024, доступно на: <https://nova.rs/vesti/dustvo/sta-moze-da-ceka-roditelje-koji-odbiju-da-vakcinisu-dete-stotine-prijava-vec-je-podneto-kazne-do-150-000-dinara-ili-oduzimanje-dece/>, приступљено: 14.11.2025.

⁶² Видети: чл. 78, ст. 4. Породичног закона РС.

⁶³ Чл. 81, ст. 1. Породичног закона РС.

⁶⁴ Чл. 82, ст. 1. Породичног закона РС.

је као ситуација у којој се нарочито сматра да родитељ злоупотребљава права из садржине родитељског права наведен случај угрожавања здравље и образовање детета⁶⁵, што на први поглед доводи до закључка како се одбијање обавезне вакцинације може подвести управо под ову категорију. Међутим, судска пракса и теорија у Србији нису схватања како само одбијање вакцинације, без постојања других облика занемаривања или злостављања детета, може бити основ потпуног лишења родитељског права.⁶⁶ Као најтежа санкција породичног права која погађа и дете, ова мера се примењује искључиво у изразито тешким ситуацијама, када је здравље детета озбиљно и континуирано угрожено или када родитељ систематски одбија да предузме радње неопходне за очување његовог здравља. Ово свакако не значи да неће постојати екстремне ситуације у којима ће бити потребе да се дете заштити одузимањем или ограничењем родитељске аутономије. Ипак, имајући у виду најбољи интерес детета и његово право да живи са својим родитељима и да се они старају о детету пре свих других⁶⁷, наведене ситуације би се могле замислити искључиво као изузетак, а не као правило.⁶⁸ Одбијање вакцинације, иако незаконито и противно најбољем интересу детета, лакше би се могло подвести под стандард „несавесног вршења родитељског права“ који би довео до делимичног лишења родитељског права у делу доношења одлука о здрављу детета.⁶⁹

Са друге стране, чак би се и делимично лишење родитељског права тешко могло оправдати уколико родитељ обавља остала права и дужности из садржине родитељског права у складу са законом, посебно имајући у виду да се у пракси детету не ускраћује упис у основну школу чак и када није вакцинисано.⁷⁰ Разлог томе је чињеница да се у Републици Србији примењују други, мање

⁶⁵ Чл. 81, ст. 2, тач. 2. Породичног закона РС.

⁶⁶ Иако је својевремено било саопштења званичника Министарства здравља у медијима у вези са могућношћу лишења родитељског права родитеља који сеprotиве вакцинацији због занемаривања детета, што је такође разлог потпуног лишења. У том смислу: Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *нав. чланак*, стр. 325; *Србија у борби против невакцинације: Претње на папиру или промишљене мере*, 2019, доступно на: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-47864405>, приступљено: 16.11.2025.

⁶⁷ Чл. 60, ст. 1 Породичног закона РС.

⁶⁸ Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *нав. чланак*, стр. 326.

⁶⁹ Нарочито у ситуацији у којој је обавезна вакцинација детета услов остваривања права детета на формално основно образовање. Премда би се и одбијање родитеља да упишу дете у основну школу могло квалификовати као злоупотреба родитељског права, у правној теорији је заступљено схватање да оваква одлука може довести једино до делимичног лишења родитељског права. У том смислу: Влашковић, В., *Право родитеља да образују дете у контексту услуга обавезног основног образовања*, Зборник радова: Правна регулатива услуга у националним законодавствима и праву Европске уније, Крагујевац, 2023, стр. 833.

⁷⁰ “Пре или касније се увек плати цена”: Око 9.000 првака није примило ММР вакцину и то је озбиљан аларм, 2025, доступно на: <https://www.nin.rs/drustvo/vesti/89148/oko-9000-prvaka-nije-yasticeno-mm-r-vakcinom-ima-li-opasnosti-od-epidemije>, приступљено: 16.11.2025.

рестриктивни механизми принуде, односно утврђивање прекршајне одговорности родитеља или старатеља и изрицање одговарајућих санкција. ЗЗСЗБ из 2016. године предвиђа ригорозније новчане казне за невакцинисање деце него раније, у износу од 30.000 до 150.000 динара.⁷¹ На захтев инспекције Министарства здравља покреће се одговарајући прекршајни поступак пред надлежним судом. У пракси, родитељи који одбијају имунизацију кажњавају се постепено. Најпре, опоменом или налагањем извршења обавезе, а затим новчаним казнама које могу бити поновљене и изречене у већем износу уколико родитељ и даље одбија вакцинацију без медицински оправданог разлога. Крајња мера је обавештавање и укључивање органа старатељства у читав поступак.⁷² Он би могао изрећи мере корективног надзора над вршењем родитељског права родитељима који одбијају да вакцинишу дете по пријави школе или надлежне здравствене установе. Тако, наведени орган може изрећи меру упозорења на недостатке у вршењу родитељског права или донети одлуку да родитеље упути на разговор у породично саветовалиште, односно установу специјализовану за посредовање у породичним односима.⁷³ Међутим, имајући у виду да циљ није кажњавање родитеља већ вакцинација детета, у највећем броју случајева се изриче опомена као прекршајна санкција.⁷⁴ Овакав модел показује да држава на прво место ставља корективни, а не репресивни приступ, настојећи да родитеље као законске заступнике детета усмери ка извршењу обавезе. Управо захваљујући постојању таквог механизма ситуације које би могле оправдати лишење родитељског права смањене су на најмању могућу меру. Ненамерна колизија закона у систему Републике Србије омогућава и невакцинисаној деци да се упишу у први разред основне школе чиме право детета на образовање не бива ускраћено.

5. Закључак

У оквирима српског законодавства, обавезна вакцинација деце регулисана је одредбама ЗЗСЗБ, који прописује дужност родитеља или старатеља да обезбеде вакцинацију детета и предвиђа прекршајну одговорност као

⁷¹ Чл. 85, ст. 1, тач. 6. ЗЗСЗБ. У случају одбијања, казна је према ранијем решењу била од 20.000 до 50.000 динара. Видети: *Нови закон: Ко не вакцинише дете, плаћа 150.000 и неће моћи да га упише у школу*, доступно на: <https://vasadvokat.com/novi-cakon-ko-ne-vakcinise-dete-placa-150-000-i-nesce-mci-da-ga-upise-u-skolu/>, приступљено: 16.11.2025.

⁷² *Шта може да чека родитеље који одбију да вакцинишу дете? Стотине пријава већ је поднето, казне до 150.000 динара или одузимање деце*, 2024, доступно на: <https://nova.rs/vesti/dustvo/sta-moze-da-ceka-roditelje-koji-odbiju-da-vakcinisu-dete-stotine-prijava-vec-je-podneto-kazne-do-150-000-dinara-ili-oduzimanje-dece/>, приступљено: 15.11.2025.

⁷³ Чл. 80, ст. 2. Породичног закона РС; Влашкивић, В., *нав. чланак*, 2023, стр. 832. и 833.

⁷⁴ *Закон о заштити становништва од заразних болести: Изречене прве новчане казне за родитеље који нису вакцинисали своју децу*, доступно на: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti.100817/100817-vesti10.html>, приступљено: 15.11.2025

последницу пропуштања ове обавезе. Са друге стране, истовремено Закон о основном образовању и васпитању обавезује основне школе да упишу дете без икаквих ограничења, односно независно од вакциналног статуса конкретног детета. Колизичја између та два закона је евидентна. Наиме, док један предвиђа обавезну вакцинацију као услов похађања основне школе, други суштински неутралише исти услов тиме што омогућава несметани приступ формалном основном образовању. Поменута законодавна неусаглашеност нарушава правну сигурност и обесмишљава обавезну вакцинацију као услов похађања основне школе.

Премда теоријски постоји могућност да одбијање обавезне вакцинације, уколико би озбиљно угрозило здравље детета, представља основ лишења родитељског права, домаћа пракса такав исход не познаје. На овај начин остварује се својеврстан баланс. Држава санкционише непоштовање обавезне вакцинације детета, избегавајући драстичне мере попут лишења родитељског права, нарочито имајући у виду да се и невакцинисана деца уписују у основну школу. Управо ова пракса обавезног уписа детета у основну школу упркос невакцинисаности представља аргумент против примене института лишења родитељског права. Одбијање вакцинације од стране родитеља остаје релевантан индикатор квалитета вршења родитељског права, али не и самостални или аутоматски основ његовог одузимања. Стога би се могло рећи да се дете штити од екстремних последица родитељског избора, обезбеђујући да се најдрастичнија мера задирања државе у вршење родитељског права не предузима онда када се сврха може остварити блажим алтернативама.

Tamara Mladenović, LL.M., Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac

COMPULSORY VACCINATION OF A CHILD AS A CONDITION FOR EXERCISING THE RIGHT TO FORMAL PRIMARY EDUCATION

Summary

This paper examines the legislative framework of the Republic of Serbia, which formally established the obligation to vaccinate children as a condition for attending primary school and appropriate sanctions for parents in case of non-fulfillment of the obligation. Paradoxically, however, the same framework simultaneously permits the enrollment of non-immunized children in primary schools. This legislative

arrangement creates a direct inconsistency between the provisions of the 2016 Act on the Protection of Population from Infectious Diseases, which imposes compulsory immunization, and Act on Primary Education and Upbringing, which guarantees a child's right to education without additional conditions. Moreover, the statutory conditions for the exercise of the right to primary education must also be interpreted in accordance with the United Nations Convention on the Rights of the Child.

Although compulsory vaccination aligns with the child's right to life, survival and development, as well as the right to the highest attainable standard of health, conditioning access to primary education on immunization places the obligation in potential tension with the child's right to education. However, although vaccination is prescribed as compulsory, and its absence is sanctioned, the practice in the Republic of Serbia shows that children, despite not being vaccinated, are still enrolled in primary school, thus avoiding the real possibility of denying the child's right to education or the deprivation of parental responsibility. The analysis within the work includes international standards, including the practice of the European Court of Human Rights, and it is especially considered how the compulsory immunization of the child fits into the broader concept of the child's right to health, the right to education and the duties of parents in the field of child care.

Key words: *compulsory vaccination, primary education, parental autonomy, the best interests of the child, public health.*

Литература

- Arsić, J., Simić, J., Jerinić, J., *Compulsory or Recommended Vaccination: Legal Aspects of Children Vaccination Policies in Serbia*, International Scientific Conference „Globalisation and Law“, 2021.
- Courtis, C. Tobin, J., *Article 28: The Right to Education*, у: Tobin, J., *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford, 2019.
- Драшкић, М., *Обавезна вакцинација деце: право пацијента или интерес јавног здравља?*, Анали Правног факултета у Београду, бр. 3/2018.
- Frankl, V., *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy*, Fourth Edition, Bacon Press, 1992.
- Hansl, N., Paul, K., *“That's a tricky question”: perceptions of mandatory vaccination among parents and paediatricians in Austria*, Health Policy, 157/2025.
- Hodge, J., Gostin, L., *School Vaccination Requirements: Historical, Social, and Legal Perspectives*, A State of the Art Assessment of Law and Policy, 2002.
- Ристивојевић, Б., *Када здравствена постане криминална политика: обавезна вакцинација у одлуци Уставног суда РС*, Crimen, 3/2017.

- Ристивојевић, Б., *Ванредна обавезна вакцинација деце као услов за школовање у РС*, Зборник радова: Хармонизација српског и мађарског права са правом Европске уније, Нови Сад, 2022.
- Сјеничић, М., Милџуш, Д., Миленковић, М., *Национални правни оквир којим се уређује област заштите становништва од заразних болести – усаглашеност са прописима Европске уније*, Правни живот, бр. 9/2016.
- Туцак, И., *Ограничења аутономије у јавном здрављу: обавезно вакцинисање деце*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2016.
- Viček, V., *Compulsory Vaccination of Children – Medical and Legal Problems*, Cent Eur J Public Health, Vol. 32, No. 1, 2024.
- Влашковић, В., *Имунизација деце против малих богиња са аспекта права детета и вршења родитељског права*, Зборник радова: XXI век – век услуга и Услужног права, књ. 9, Крагујевац, 2018.
- Влашковић, В., *Одлучивање о питањима која битно утичу на живот детета према Породичном закону Србије*, Зборник радова: Породични закон – дванаест година после, Београд, 2018.
- Влашковић, В., *Право родитеља да образују дете у контексту услуга обавезног основног образовања*, Зборник радова: Правна регулатива услуга у националним законодавствима и праву Европске уније, Крагујевац, 2023.
- Wakefield, A., *Peal-lymphoid-nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children*, Lancet, 351(9103)/1998.
- Convention on the Rights of the Child*, UN General Assembly, New York, 20 November 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577.
- UN Committee on the Rights of the Child, General comment No. 15 (2013): On the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (art. 24)*, CRC/C/GC/15.
- Устав РС (Сл. гласник РС, бр. 98/2006 и 115/221).
- Породични закон РС (Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015).
- Закон о основном образовању и васпитању (Сл. гласник РС, бр. 55/2013).
- Закон о правима пацијената (Сл. гласник РС, бр. 45/2013 и 25/2019 – др. закон).
- Закон о изменама и допунама Закона о заштити становништва од заразних болести (Сл. гласник РС, бр. 36/2015).
- Закон о јавном здрављу (Сл. гласник РС, бр. 15/2016).
- Закон о заштити становништва од заразних болести (Сл. гласник РС, бр. 15/2016. 68/202 и 136/2020).
- Правилник о имунизацији и начину заштите лековима (Сл. гласник РС, бр. 88/2017, 11/2018, 14/2018, 45/2018, 48/2018, 58/2018, 104/2018, 6/2021 и 66/2022).
- Правилник о програму обавезне и препоручене имунизације становништва против одређених заразних болести (Сл. гласник РС, бр. 65/2020).
- Case of Vavrička and Others v. The Czech Republic*, Application no. 47621/13 and 5 others, European Court of Human Rights, Strasbourg, 8 April 2021.
- Решење о одбацавању иницијативе*, Уставни суд, ИУз-48/2016, 26. октобар 2017. године.
- Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske*, NN 22/2014, U-I-5418/2008 i dr. od 30. siječnja 2014.
- Извештај о спроведеној имунизацији на територији Републике Србије у 2023. години*, Институт за јавно здравље „Др Милан Јовановић Батут“, 2024.

Календар обавезне имунизације у Републици Србији, доступно на:
<https://www.batut.org.rs/download/izdvajamo/Kalendar%20obavezne%20imunizacije%20u%20Republici%20Srbiji.pdf>

“Пре или касније се увек плати цена“: Око 9.000 првака није примило ММР вакцину и то је озбиљан аларм, 2025, доступно на: <https://www.nin.rs/drustvo/vesti/89148/oko-9000-prvaka-nije-yasticeno-mmr-vakcinom-ima-li-opasnosti-od-epidemije>

Детаљан водич за упис деце у први разред: Који прегледи и вакцине су обавезни, како да закажете термин за тестирање, 2023, доступно на: <https://www.025.rs/detaljan-vodic-za-upis-dece-u-prvi-razred-koji-pregledi-i-vaccine-su-obavezni-kako-da-zakazete-termin-za-testiranje/>

Нови закон: Ко не вакцинише дете, плаћа 150.000 и неће моћи да га упише у школу, доступно на: <https://vasadvokat.com/novi-cakon-ko-ne-vakcinise-dete-placa-150-000-i-nece-mci-da-ga-upise-u-skolu/>

Србија у борби против невакцинације: Претње на папиру или промишљене мере, 2019, доступно на: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-47864405>

Шта може да чека родитеље који одбију да вакцинишу дете? Стотине пријава већ је поднето, казне до 150.000 динара или одузимање деце, 2024, доступно на: <https://nova.rs/vesti/dustvo/sta-moze-da-ceka-roditelje-koji-odbiju-da-vakcinisu-dete-stotine-prijava-vec-je-podneto-kazne-do-150-000-dinara-ili-oduzimanje-dece/>

Вакцинација јесте обавезна за упис у први разред основне школе, Istinomer, 2025, доступно на: <https://www.istinomer.rs/facebook-provere.vakcinacija-jeste-obavezna-za-upis-u-prvi-razred-osnovne-skole/>

Закон о заштити становништва од заразних болести: Домови здравља су у обавези да обавесте санитарног инспектора уколико неко од родитеља не жели да вакцинише дете, доступно на: <https://paragrafco.co.rs/dnevne-vesti/0902115/090215-stampa2.html>

Закон о заштити становништва од заразних болести: Изречене прве новчане казне за родитеље који нису вакцинисали своју децу, доступно на: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti.100817/100817-vesti10.html>

Обавезно школовање деце, али и вакцинисање, 2019, доступно на: <https://www.politika.rs/scc/clanak/246637/obavezno-skolovanje-dece-ali-i-vakcinisanje>

Уочи уписа првака – школе између обавезне вакцинације и обавезног основног образовања, РТС, 2024, доступно на: <https://www.rts.rs/vesti/srbija-danas/5383351-uoci-upisa-prvaka-skole-iyemedju-obavezne-vakcinacije-i-obaveznog-osnovnog-obrazovanja.html>